

שיח ושיג בפרשה

"ויבוא האיש הביתה ויפתח הגמלים" (חיי שרה כד- לב)

ויבוא האיש הביתה: מדובר על אליעזר עבד אברהם "ויפתח התייר זמם שלהם, שהיה סותם את פיהם, שלא ירעו בדרך בשדות אחרים" מחשש גזל (רש"י)

פעם כשנסע החפץ חיים עם עגלון מראדין סיפר לו הלה על צרותיו, ושאל: מדוע נגזר על יהודי עני כמוני להתיישר? הרגיעו החפץ חיים ואמר: צדיק ה' בכל דרכיו, אך העגלונים עומדים בפני נסיונות וכשלונויות משלהם. לפעמים הם מסכמים עם אנשים על מחיר נסיעה והובלה, ולבסוף הם דורשים הוספה. או בנוסעם בדרך, הם חוטפים תבן משדות אחרים, או משלחים סוסייהם לרעות במרעה של אחרים. לפיכך עליך להרהר יפה אם לא נכשלת בזה.

טען העגלון: רבי, אם כן מדוע נגבה פרוותך בחורף האחרון בתחנת הרכבת? נאנח החפץ חיים והשיב: סבור אתה שאני צדיק גמור, לדאבוני לא כן הוא, אף לי כשלונויות משלי. עוסק אני בהדפסת ספרי, לפעמים מזדמן בספר דף קרוע או מחוק, או שחסר לגמרי. אמנם זהיר אני להגיה תחילה כל ספר וספר, ברם אדם הוא רק אדם, אי אפשר להשמר לחלוטין. ודא עקא, הקונים מתביישים לתבוע זאת ממני – אך בלבם פנימה מקפידים המה, ואם כן, מה לך להתפלא שגם אני נענשתי... (מכתבי החפץ חיים)

מסופר על אשתו של החפץ חיים שקנתה בשותפות עם שכנה דג גדול. הן סיכמו ביניהן שהשכנה תכנס לביתה והן תחלקנה את הדג ביניהן.

שעת הצהרים כבר הגיעה, אך השכנה טרם נכנסה. אשת החפץ חיים ניגשת תכופות לחלון, כי הגיעה העת לבשל. אך השכנה איחרה פעמיה לבוא. בראותה כי השעה מאוחרת חילקה אשת החפץ חיים את הדג לבדה. את החצי הגדול שמרה עבור שכנתה ואת הקטן נטלה לעצמה. הכניסה אותו לסיר ומיהרה לבשלו.

החפץ חיים נטל את ידיו, בירך ובצע על הפת, אכל את ה"כזית" הראשון ואח"כ אמר את מזמור כ"ג בתהילים: "ה' רועי לא אחסר".

בינתיים הגישה אשתו את הדג, שכבר התבשל, לשולחן, אך החפץ חיים לא שת לבו, והמשיך באכילת הלחם כאילו אין דבר אחר על השולחן.

בנו ר' לייב, חשש אולי לא הרגיש אביו שהניחו לפניו דג, וקירב את הצלחת אליו, אך החפץ חיים הסיט את הצלחת מלפניו והמשיך באכילת הלחם בלבד. הבין ר' לייב, כי לא דבר ריק הוא, נכנס למטבח וביקש מאמו שתספר את כל מאורעות הדג הידועים לה. סיפרה לו דברים כהווייתם, שהדג היה גדול מדי, והיא קנתה אותו בשותפות עם שכנה והשכנה עדיין לא הגיעה, ולכן חילקה את הדג ואת החצי הגדול הותירה לשכנה....

עתה הכל ברור ומובן, לחש לעצמו ר' לייב, הלא הלכה פסוקה היא בשולחן ערוך חושן משפט הלכות שותפין סימן קע"ו סעיף י"ח:

"אם לא קבעו זמן לשותפות או שקבעו ונשלם, ובא אחד לחלוק שלא מדעת חברו, חולק בפני שלשה, אפילו הם הדיוטות, ובלבד שיהיו נאמנים ויודעים בשומא, ואם חלק בפחות משלשה לא עשה כלום". ודאי שדג שנעשה בו מעשה כזה, אבא אינו יכול לאכול. החלוקה אינה חלוקה, והדג הרי שייך בחלקו עדיין לשכנה. ובכל בעל "המשנה ברורה" יכשל כגזל? סיפור זה סופר ע"י רבי יחזקאל לוינשטיין בשנת תרצ"ט בהיותו מנהלה הרוחני של ישיבת מיר. ר' יחזקאל הוסיף שעל המשיח נאמר: "והריחו ביראת ה'" (ישעיה יא. ג) קיים חוש ריח רוחני מיוחד שעל פיו ניתן להבחין בעבירות או במצב רוחני.

לאנשים שהתעלו מאד במדרגות הרוחניות קיימת תחושה להכיר פגמים רוחניים או חשש גזל וכדו' (מורשת אבות)

ישראל לסגולתו

כשבא רבי חנינא עם הערוד על כתפו ואמר: "בני, ראו שאין הערוד ממית אלא החטא ממית.

והוא תימה, שכן אין דרך ארץ לבא כמתרברב על הצבור ולומר להם, ראו! אתם חוטאים ולכך שולט בכם הערוד, ואלו אני - רבי חנינא נקי מחטא ולכך לא שלט בי הערוד, ואף שבודאי כונתו של רבי חנינא להוכיחם לשם שמים, מכל מקום כלפי מראית העין נראה הדבר כרברבנות, ואין דרך החכמים לנהג כך.

אולם הבאור הוא כך, רבי חנינא חלילה לא בא לצבור כאומר אתם חוטאים ואלו אני נקי מחטאים ולכך לא שלט בי הערוד, אלא חפצו היה לומר להם, דעו שמה שאני נצלת מן הערוד הוא מפני עצם הדיעה שהיא בחוש אצלי שאין הערוד ממית אלא החטא, ובלבי הצלחתי לבטל כל כח מערוד זה לבלתי ליחס לו שום כח מצד עצמו, ולגבי הנהו כמטיל נחשת, וכל יראתו היתה רק מהחטא, וזה גופא מה שמציל מהערוד שלא יוכל לשלט על האדם.

ובא רבי חנינא לומר להם, אכן איני חלילה בא לומר שאני צדיק מכם ואין לי חטאים, אלא אף אם יש בי חטאים אין ביכלת הערוד לפגוע באדם כל זמן שנחוש הוא בדעתו שאין כח בערוד אלא בחטא, ואז זוכה הוא שהקב"ה מאריך אפו לאדם זה, ובשום אופן אי אפשר שיפגע בו ערוד זה אחר שקמו כן הנהו מבטל באמונתו התמימה כחו של הערוד מליחס לו כח פשלעצמו, ואז מדה במדה מודדין לו שלא יוכל ערוד זה להזיקו.

נקודה למחשבה

כיצד בודקים אם האשה טובה

מסופר במדרש, שלאחר שגירש אברהם את ישמעאל מבינתו, הלך ישמעאל ולקח לו אשה מבנות מואב ושמה 'עשייה'. לאחר 3 שנים, הלך אברהם לראות את ישמעאל, ונשבע לשרה שאינו יורד מן הגמל במקום שישמעאל שרוי שם.

הגיע אברהם לביתו של ישמעאל, ומצא שם את אשתו. אמר לה: היכן הוא ישמעאל אמרה לו: הלך הוא עם אמו להביא פירות ותמרים מן המדבר. אמר לה: תני לי מעט לחם ומעט מים כי עיפה נפשי מדרך המדבר. אמרה לו: אין לי לא לחם ולא מים! אמר לה: כשיבא ישמעאל, תגיד לו במילים האלו: "החלף את מפתן ביתך, מפני שאינה טובה לך ולא ראוייה לך!"

כשבא ישמעאל לביתו, אמרה לו אשתו את הדברים שאמר לה אברהם, והבין ישמעאל מה היתה כוונתו של אביו, ושילח אותה מביתו.

הלכה אמו ולקחה לו אשה מבית אביה ו'פטימה' שמה. לאחר 3 שנים נוספות, הלך אברהם לראות את ישמעאל, והגיע לשם בחצי היום, ומצא את אשתו החדשה של ישמעאל. אמר לה: היכן ישמעאל אמרה לו: הלך להביא פירות ותמרים מן המדבר. אמר לה: תני לי מעט לחם ומעט מים כי עייף אני מהדרך. מיד הוציאה ונתנה לו.

עמד אברהם והיה מתפלל לפני הקדוש ברוך הוא על בנו, ונתמלא ביתו של ישמעאל מכל טוב, וממון וברכות. וכשבא ישמעאל סיפרה לו אשתו את הדברים שהיו עם אביו, וידע ישמעאל שעד עכשיו רחמיו עליו כרחם אב על בנים. (ילקוט שמעוני פרשת וירא רמז פב).

מכאן רואים אנו, שהמבחן הגדול שניתן לאדם לבחון את האשה שעומד להתחתן עימה - האם היא ראוייה לו או לא, זהו על ידי שבוחר אותה אם היא אוהבת לגמול חסדים עם הזולת או לא. ולכן כאשר ראה אברהם אבינו שאשתו של ישמעאל אינה אוהבת לגמול חסדים, רמז לו להתרחק ממנה. אולם כשהאשה גומלת חסדים, אזי מביאה היא ברכה לביתה, כפי שהיה עם אשתו השנייה של ישמעאל, שבזכות החסד שעשתה עם אברהם, זכתה לברכות.

משהו לנשמה

נדרו של הנפש

דממה נפלה בבית-הכנסת בשעה שהכריזו חיים-זליג הנפח כי לעלוי נשמת אביו, הוא נודר מאה רובל עבור שפוח בית-הכנסת. אט-אט התרחבו הפנים התמהות ופרצי צחוק נשמעו מכל עבר. "ממתי אתה נמנה עם עשירי עירנו?" שאלו אחד. "תקן תחלה את נעליך, האכל לשבע את ילדיך הרעבים, ואחר-כך דאג לשפוח בית-הכנסת", פטר שני בזעף. חיים-זליג לא השיב דבר. במשך השבוע היה הנפח לאדם המדבר ביותר בעיר. "זו סתם הלצה", אמרו רבים, "וכי שכחתם כי עסק לנו עם לץ העיריה?". האנשים החלו להזכר במעשי קינדסיו ומעלליו מימים-ימימה. ואולם חיים-זליג היה רציני: "נכון, לץ אני", הודה, "אך רק בעיניי חליו. בכל דבר שבקדושה אני רציני, והרי נדרתי לנד ספר-תורה פתוח!"

היו שסברו שאכן מתכונן הנפח ברצינות לשלם את מאת הרובל (הגם ש'העליה לתורה' היקרה ביותר שנקנתה אי-פעם בעיריה היתה לא יותר מ-30 רובל), אך חשדו שמקור הכסף אינו טהור. "מנין לך הכסף?", הטרידוהו. הוא השיב בתקיפות: "כשם שאני לא שואל מנין לכם כספכם, אל לכם לשאל מנין לי כספיי".

שמועות שונות התהלכו על מקור עשרו הפתאומי של חיים-זליג. כך או כך עבודת שפוח בית-הכנסת החלה. הזמנו בעלי-מלאכה, נקנו חמרי הבנין, ושלוח העיריה הופרה על-ידי הנהוד קולות הפטישים מכוון בית-הכנסת.

חלפו ימים אחדים ושלוח מטעם פריץ העיריה הופיע לפני הגבאי: "הפריץ מבקש לדעת מה פתאום התחלתם בשפוח בית-התפלה שלכם, ומי הוא האיש אשר נתן מכספו למטרה זו?". רעה אחרת בר' צחק הגבאי. שגאתו של הפריץ ליהודים היתה ידועה. מי יודע מה יקרה עכשו. השליח המשיך: "אם לא ידע הפריץ את מקור הכסף, יצנה לה' את בית-הכנסת ולבנות תחתיו בית-מרוח". הידיעה התפשטה מיד בכל העיריה. הכל נדו בראשיהם והביעו חרטה על שהאמינו לחיים-זליג מבלי לדעת בברור את מקור כספו. וחיים-זליג? הוא נעלם כלא היה. "נדאי ברח על נפשו מפחד", הנידו זה אל זה בראשיהם.

הרב, הגבאי ועוד כמה מחשובי העיריה שמו פעמיהם אל ארמון הפריץ, לנסות לשפך את כעסו. הם היו מוכנים להפסיק מיד את עבודת השפוח. לתדהמתם, חינך אליהם הפריץ בלבביות, ופתח לפנייהם דלת הפונה אל אחד החדרים. מי ישב שם, מצנף בתוך עצמו? - חיים-זליג... "הרגעו, שבו", אמר הפריץ למשלחת ההמומה, "ואתה, חיים-זליג, ספר את ספורך".

חיים-זליג הרים את ראשו. פניו היו חורים ורעד קל נבר בקצות דניו. "לאחר שסימתי לפרזל את פרסות הסוסים אשר באחוזת הפריץ", התחיל בספורו, "נכנסתי לקבל את שכרי, שלשה רובל. הפריץ הוציא צרור שטרות בני מאה רובל ובקשני למסר ארבע-מאות רובל לחיזקאל סוחר הסוסים.

"לקחתי את השטרות ופניתי תחלה אל ביתי. בדרךכי להתלוצץ, הוצאתי את השטרות אל פני אשתי ואמרתי: "הנה לך רעיתי, הפעם אהפוך לגבירה. הבאתי עמי ארבע-מאות רובל.

"אשתי, המפירה את הלצותי, לקחה מידי את השטרות והתחילה למנותם. 'לא ארבע-מאות רובל, כי-אם חמש-מאות רובל', אמרה במרירות, כיודעת שסכום-עתק זה לא שנין לה כלל. חטפתי מידה את השטרות והתחלתי מונה. אכן, חמש-מאות רובל!" "רציתי מיד עם השטרות לר' חיזקאל. 'כמה הפריץ חיב לך?', שאלתי. 'מה בהלה?', ענה לי, 'ארבע-מאות רובל'. אכן טעות היתה בידי הפריץ. מסרתי לידי חיזקאל את שטרותי, ורציתי כל עוד רוחי בי לארמון הפריץ. אך שם חסמו השומרים את דרכי ולא הניחו לי להכנס פנימה בשעה כה מאחרת.

"השכסם בבקר התיצבתי מחדש. 'הפריץ נשן', ענו לי המשרתים. בששמש זרחה בשמי רוש הופעתי שוב, והפעם הכנסתי פנימה. הושיטתי לעבר הפריץ את מאת הרובלים, והסברתי שפנראה נפלה טעות בנדו. הוא האדים מפעס: 'אני אינני טועה אף פעם, צא מפה מיד'. כשמתאם הרובלים צורבים את נדי יצאתי מהארמון. התהלכתי מבלבל, מבלי לדעת מה לעשות בכסף. ואז עלה במוחי הרעיון לשפח את בית-מדרשו העלוב". "עצר בספורך", אמר הפריץ, שישב כל העת והקשיב, "מעטתה אמשיך אני בספור.

"במשפחה שערבתי לידי, פריצי הסביבה, נסבה שיחתנו על היהודים. אחד אמר, כי יהודי ימכר את נשמתו לשון תמורת עשרה רובל. בלנו הסכמנו לדעתו. אך היה בינינו אחד שהתעקש, כי בין היהודים יש רעים וטובים, כמו אצלנו, הפולנים. התנגדתי לדבריו, ולעניי כל התערבנו בסכום של עשרת-אלפים רובל, כי תמורת מאה רובל אצליח לגרם ליהודי למכר את מצפוני ונשמתו.

"הבחירה נפלה עליך", פנה לחיים-זליג, "ועמדת במבחן בכבוד. עלי להודות שגרמת לי נזק קבד; לא רק את מאת הרובלים אבדתי, אלא גם עשרת-אלפים רובל, ובעקור את פבדי בעיני כל ידני. אך אותך, חיים-זליג, מצאתי נאמן מאין פמותו. מעשך ותהיה איש-סודי ונאמן-ביתי, ואתם המשיכו בשפוח בית-תפלתכם, וכל סכום אשר יחסר לכם - אני אשלימו".